

—50 DE ANI DE LA UNIREA TRANSILVANIEI— CU ROMÂNIA

IDEEA, TENDINȚELE, LUPTA ȘI DESĂVÎRȘIREA UNITĂȚII NAȚIONAL-POLITICE A POPORULUI ROMÂN

ȘTEFAN PASCU
membru coresp. al Academiei

Există permanențe care străbat istoria popoarelor ca un fir roșu, de-a lungul veacurilor. Una dintre acestea a fost conștiința unității etnice, lingvistice, culturale, economice și spirituale a poporului român, a teritoriilor locuite de el din vremuri străvechi. Originea comună a poporului român și a limbii sale, comunitatea de limbă, de obiceiuri, legăturile economice în întreg evul mediu. Umaniștii veacurilor al XV-lea — al XVII-lea o consemnează ca pe un fenomen prezent în mintea și inimile cărturarilor, dar deopotrivă și în ale maselor populare.

Această prezență activă a constituit temelia străduințelor de unitate în vremea marilor voievozi ai secolului al XV-lea: Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare, a înfăptuirilor epocale săvârșite de mintea ageră și sabia vitează a lui Mihai Viteazul. Unirea țărilor române de către marele voievod la pragul de trecere de la veacul al XVI-lea la cel următor a constituit testamentul tuturor forțelor sociale progresiste și patriotice în întreg veacul al XVII-lea și al XVIII-lea. Este urmărită realizarea lui prin numeroase legături de toate felurile dintre cele trei țări românești, prin proiectele unor voievozi mai clarvăzători din aceeași vreme. Este cultivată de învățații cărturari — cronicari și clerici cu vederi înaintate —, care subliniază nu numai originea comună a limbii și poporului, nu numai continuitatea neîntreruptă și unitatea poporului român pe teritoriul lui național, ci și lupta pentru libertate de sub stăpînirile străine.

Aceste realități, la care se adaugă și altele: numărul mare al românilor în Transilvania, mai numeroși decît toate celelalte populații la un loc, contribuția lor la susținerea societății, mai mare decît a tuturor celorlalți locuitori împreună, aceste realități au constituit suportul puternic al luptei pentru emancipare socială și națională a românilor din Transilvania. De la Inochentiu Micu, din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, pînă la importantul

memoriu de la sfârșitul aceluiași secol, cunoscut sub numele de *Supplex Libellus Valachorum*, de la cei dintâi cărturari ieșiți din școlile Romei (Gherontie Cotorea, Petru Pavel Aron, Grigore Maior) pînă la învățații Școlii ardelenene, toți își concentrează eforturile spre această finalitate. Luptători cu condeiu și cu fața, aceștia și numeroși alți asemenea lor sînt în primele rînduri ale neînfricaților promotori ai luptei pentru drepturi naționale a poporului român.

Conștiința națională și ideea de unitate obțin valențe noi, mult sporite și potențate, tot mai limpede exprimate în programul numeroaselor societăți literare și culturale înființate în cele trei țări românești. Expresie a ideologiei luminilor, asemenea societăți aveau la temelie lor cultura națională unitară, aveau drept scop unitatea politică a poporului român. Astfel a fost „Societatea literară”, organizată la 1827 de boierul cu idei înaintate Dinicu Golescu și de învățatul cărturar Heliade-Rădulescu. Prin grija societății își publică, în anul următor, Rădulescu *Gramatica românească*, de întreită însemnătate: pentru dezvoltarea culturii românești, pentru susținerea necesității înființării unei „Academii” și pentru calda pledoarie la unitate a poporului român.

Anii 30 ai secolului al XIX-lea au fost deosebit de rodnici în promovarea ideii naționale și a unității poporului român. O afirmă Damaschin Bojincă, cel ce vedea „binele, cinstea și norocirea nației noastre în adunarea cugetelor într-o unire”. O revendică boierii munteni într-un memoriu înaintat diplomaților întruniți la Adrianopol pentru statornicirea păcii dintre ruși și turci (1829), cerînd ca „Valachia și Moldavia să se împreune și să facă împreună un principat”, neatîrnat de vreo altă putere. O exprimă în versuri Iancu Văcărescu, sub forma unui blestem îndreptat împotriva Milcovului, „pîriul fără putere, care împărțirea neamului el îndrăznește a cere”. O înscriu Regulamentele organice, ca o concluzie a originii comune, a comunității spirituale și lingvistice și a nevoilor comune, care toate cereau „nedespărțita unire”.

Erau toate acestea semne evidente ale maturizării componentelor principale ale națiunii române, materiale și spirituale, economice, sociale, politice, culturale și psihice. Însuși sensul conceptului de națiune se schimbă, se modernizează.

Constituirea națiunii române și transformarea conștiinței de neam în conștiință națională la sfârșitul secolului al XVIII-lea și la începutul celui următor explică cultura națională unitară și transformarea tendințelor în luptă activă pentru unirea politică a teritoriilor locuite de poporul român. Societăți și partide politice naționale includ în programul lor unirea și organizarea democratică a noului stat; foi cu caracter politic, cultural și economic o înscriu chiar în titlul lor; colaborarea la aceleași periodice a condeielor prestigioase din cele trei țări românești o realizează în domeniul cultural-ideologic. O exprimă limpede Nicolae Bălcescu în noaptea de Anul Nou 1847, declarînd că ținta luptătorilor pentru drepturile poporului român nu poate fi alta decît unitatea națională a românilor, unitate mai întii în idei și simțăminte, care să aducă apoi unitate politică. Noul stat trebuia să se întemeieze pe dreptate și egalitate, deoarece emanciparea națională fără emanciparea socială era socotită, pe bună dreptate, lipsită de trăinicie.

Era enunțat, astfel, programul care va aduna în jurul său forțele sociale și politice progresiste, care va imprima revoluției din 1848 caracteristicile comune definitorii: eliberarea țăranilor din șerbie și făurirea „Daco-României”. Astfel, în febra desfășurării precipitate a evenimentelor din acea „primăvară a popoarelor” patrioții români n-au neglijat nici însemnătatea programului unitar și nici importanța desfășurării sincronice a evenimentelor.

Încă în luna martie, când izbucnesc în Moldova și Transilvania cele dintii mișcări ce prefațează revoluția, unitatea acțiunilor și finalitatea scopurilor revoluției sînt prezente în mintea protagoniștilor revoluționari. Chemări la arme, legături între cele trei țări românești, programe cuprinzînd probleme primordiale ale tuturor românilor sînt prezente de o parte și de alta a Carpaților.

Prezența masivă a revoluționarilor moldoveni și a unor revoluționari munteni la adunarea din 3/15 mai de pe Cîmpia Libertății de la Blaj avea o semnificație ce n-a scăpat nici unui observator mai atent, în stare să intuiască realitatea. Adunarea de la Blaj a fost o manifestare fără precedent, prin maturitatea dovedită în cumpănirea lucrurilor și prin hotărîrile proclamate de mulțimile adunate din toate colțurile Transilvaniei: o viață omenească pentru mulțimile oprimate, drepturi naționale pentru poporul român, unirea politică într-un stat a ramurilor răzlețite ale națiunii române. Era prezent acest dezi-derat nu numai în mintea și în gîndurile cărturarilor transilvăneni, moldoveni și munteni prezenți pe Cîmpia Libertății, dar era proclamată de mulțimile care o purtau de multă vreme în conștiința lor și care cereau: „Noi vrem să ne unim cu țara”.

Sub această impresie își concretizează revoluționarii moldoveni statorniciți la Brașov, în fața teroarei dezlănțuite de domnitorul Mihail Sturdza, programul din 12/24 mai, intitulat simbolic *Printîpiile noastre pentru reformarea patriei*. Se cuprindea în cele 6 puncte ale programului, pe lîngă problemele social-politice primordiale, și problema politică dominantă: „Unirea Moldovei și Valachiei într-un singur stat neatîrnat românesc”.

Pentru realizarea acestui stat ce trebuia întregit și cu Transilvania, care din motive tactice nu putea fi inclusă în program, s-au străduit, toată vara și toamna anului 1848, patrioții luminați, ardeleni, munteni și moldoveni. Prezența unora dintre ei în Banat, la Eftimie Murgu, cunoscutul revoluționar de-abia eliberat din temnița de la Pesta, unde își ispășise pedeapsa pentru acțiunile sale îndrăznețe, asistarea la o altă adunare populară, întrunită pe o altă Cîmpie a Libertății, lîngă Lugoj, la 15/27 iunie, aveau semnificație identică prezenței lor la adunarea de la Blaj. După cum semnificativă era și trecerea unor moldoveni în Țara Românească pentru a statornici cît mai bine legăturile, ca și proiectul unei foi cu titlul simbolic „Daco-România”.

Era în vara anului 1848 o efervescentă revoluționară de o parte și de alta a Carpaților, care asigura nu numai desfășurarea sincronică a acțiunilor, ci și unitatea acestora. Succesul revoluției muntene după izbucnirea ei, ajutorul făgăduit de românii transilvăneni și bănățeni de a sări în ajutorul revoluției din Țara Românească și al celei din Moldova care se pregătea, toate urmăreau să asigure viitorul și existența „unei nații puternice și de sine stătătoare”.

Intențiile celor două puteri despotice, Rusia țaristă și Turcia sultanilor, de a interveni pentru înăbușirea revoluției muntene și a zădărnici rezbucnirea celei moldovene au avut darul să strângă și mai mult rîndurile revoluționarilor din cele trei țări, să potențeze și mai mult tendințele de unire.

Asemenea planuri erau împărtășite deopotrivă și de oamenii simpli, din popor. Cei de pe Tîrnave, de pildă, declarau că vor să se unească cu Țara Românească. Cei de pe Mureș, la rîndul lor, împotrivindu-se uniunii Transilvaniei cu Ungaria, afirmau că ei doresc să se unească cu Muntenia și Moldova. Preoțimea din multe sate din Hunedoara și de pe Cîmpie declara cu glas tare, în auzul oamenilor, că Ardealul de-acum nu mai e Ardeal, ci Românie.

Întreaga vară a anului 1848 a fost martora unor frămîntări fructuoase în rîndurile revoluționarilor români pentru găsirea drumului ducător la scop, pentru statornicirea programului unității național-politice. Presa revoluționară propagă asemenea idei în scopul formării unei opinii publice sprijinătoare a proiectelor îndrăznețe. Fruntașii revoluționari munteni, moldoveni și ardeleni făuresc programe, întocmesc manifeste și apeluri îndreptate către toți cei ce puteau ajuta în vreun fel cauza.

Un congres general al tuturor românilor era preconizat să se întrunească la București, în scopul stabilirii acțiunilor comune și unitare. Pentru aceeași cauză generală se străduiau ziarele revoluționare muntene, „Pruncul român” și „Poporul suveran”, care adresează chemări moldovenilor la revoluție și la unire, pentru ca întreaga „națiune română să alcătuiască un singur stat, un singur popor de frați”.

Din refugiul lor din Bucovina, fruntașii revoluției moldovene, pătrunși de aceleași sentimente și dorințe, se străduiau să realizeze mai întîi unitatea de acțiune cu cei rămași acasă, în Moldova, iar apoi cu toți revoluționarii români „pentru viitorul fericit al României întregi”. Este cuprinsă această dorință și tendință în articole, broșuri, corespondență. Este înscrisă în programa din august a moldovenilor refugiați la Cernăuți, sintetizată de mintea ageră și chibzuită a lui Mihail Kogălniceanu, sub titlul *Dorințele partidei naționale din Moldova*, în care Unirea Principatelor era socotită drept „cheia de boltă fără care s-ar prăbuși tot edificiul național”.

Coaliția forțelor retrograde din interior — boierimea reacționară — și dinafară — Rusia țaristă și Poarta otomană — a reușit să înăbușe revoluția din Țara Românească și să zădărnicească reinvierea ei în Moldova. N-a putut însă înăbuși ideea revoluției din mințile și inimile patrioților adevărați. Revoluția se concentrează acum în Transilvania. Aici, în toamna anului 1848, se petrec evenimente care mai alimentează nădejtile în izbînda finală. Adunări impunătoare, ca cea de la Blaj din luna septembrie, demonstrează voința de luptă pentru emancipare socială și națională a poporului român. Memoriul întocmit cu acest prilej, destinat parlamentului de la Viena, socotit mai democratic decît curtea imperială, îmbrățișa, în fond, cauza întregului popor român.

Vitejia mulțimilor conduse de tineri, transformați de evenimente în pricepuți comandanți de oști, a apropiat poporul român de realizarea aspira-

țiilor sale prin victoriile obținute, prin organizarea motilor de către Avram Iancu într-o putere populară, prin instaurarea unei administrații românești, aleasă în mod democratic, în Făgăraș, Hunedoara, Zarand, Alba, Cetatea de Baltă. Era începutul organizării Transilvaniei într-o țară românească. Spre consolidarea acestei țări românești se îndreaptă eforturile revoluționarilor români de pretutindeni, căutînd și propunînd proiecte, acționînd și luptînd cu cuvîntul și cu arma pentru îndeplinirea acestora.

*

Deceniul ce desparte revoluția din 1848 de Unirea Principatelor a însemnat un efort continuu al mării majorități a poporului român spre realizarea unității statale. Emigranții desfășurau o neobosită activitate prin organizațiile întemeiate: Comitetul democratic român, Comitetul revoluționar de la 1848, prin gazetele și revistele publicate: „România viitoare”, „Junimea română”, „Republica română”.

Activitatea diplomatică din timpul războiului Crimeii și mai ales după încheierea acestuia a prilejuit un nou impuls năzuințelor spre unire. „România literară”, „Steaua Dunării”, „Patria”, foile editate la Iași și București, articolele, broșurile, poeziile etc. se întreceau în propagarea unirii.

Puterile participante la Congresul de pace de la Paris din 1856 au fost silite să recunoască această puternică realitate și divanurilor ad-hoc din Principatele Române: îndreptățirea de a se rosti asupra voinței poporului român cu privire la forma de organizare politică.

Măreței opere, care virtual se putea socoti împlinită, trebuia să i se confere un temel legal. Aceasta era misiunea adunărilor ad-hoc. Acestea hotărâsc în 8 și 9 octombrie 1857: autonomia Principatelor, unirea acestora într-un singur stat cu numele România, prinț străin, neutralitate și adunare legiuitoare, propuse de Kogălniceanu și aprobate cu 81 de voturi (2 contra) în Moldova, de C. Crețulescu și aprobate cu unanimitatea glasurilor în Țara Românească.

Conferința de la Paris, întrunită în 1858, nu mai putea ignora această hotărîre fermă. Sprijinitoarele Unirii, Franța și Rusia, apoi Sardinia și Prusia, au reușit să învingă împotrivirea Turciei și Austriei. Conferința de la Paris a hotărît însă calea de mijloc, a unui compromis nefiresc între unire și situația mai veche. S-a ajuns la această situație deoarece cei ce hotărîră, chiar și dușmanii, își dădură seama de un adevăr cunoscut de ei, anume că românii nu se mai lăsau abătuți cu nici un preț de la ideea mare a Unirii, că ei erau în stare să provoace o nouă revoluție, să aprindă din nou focul abia stins, că erau gata la toate sacrificiile pentru împlinirea acestui ideal.

Măreața operă, de fapt, era înfăptuită; trebuia să i se confere doar un temel legal din punct de vedere juridic. Aceasta era misiunea adunărilor electivă și aceea apoi de a alege un singur domn. Acesta a fost colonelul Alexandru Ioan Cuza, candidatul partidei naționale, proclamat, la 5 ianuarie 1859, domn al Moldovei în unanimitatea glasurilor din adunarea electivă. După

veacuri de dureri, umiliri și degradări, Moldova și-a putut exprima dreptul său strămoșesc de a-și alege singură domnul.

Evenimentele se desfășoară într-un strâns paralelism și în celălalt principat românesc, Țara Românească, deoarece aceleași erau și năzuințele poporului și ale celor ce-l reprezentau. La București, ca și la Iași, poporul și-a spus cuvântul și și-a făcut ascultată voința. „Necesitatea absolută” de a-i copia „întocmai”, pe care le-o cereau moldovenii muntenilor după alegerea lui Cuza ca domn al Moldovei, explică rezultatul votului adunării electivă din București: toate cele 64 buletine introduse în urnă, în ziua de 24 ianuarie, au fost pentru Cuza.

Unirea n-a fost, așadar, un dar al marilor puteri, n-a fost nici opera unuia sau altuia dintre oamenii politici ai vremii, oricâte merite și-ar fi câștigat unii dintre ei. Unirea a fost un act revoluționar, realizat de popor, de patriotismul sincer al celor mulți, doritori de a se vedea uniți la un loc, într-o singură țară, independentă și suverană. De aceea nimeni și nimic nu o mai putea zădărnici.

Națiunea care a înfăptuit Unirea semnifica forțele progresiste în întregimea lor — țărănimea, muncitorimea, meșteșugăria, intelectualitatea înaintată — din Moldova, Țara Românească și Transilvania deopotrivă. Față de asemenea voință cvasiunanimă, mai ales după înfringerea sa în războiul pentru independența și unitatea Italiei, Austria nu mai era în situația de a se împotrivi; de asemenea, nici Turcia, rămasă singură. Adeziunea fără reținere a întregului popor român față de Unire a silit marile puteri, după ce-l recunoscuseră de fapt, să recunoască și de drept actul de la 24 Ianuarie, prin protocolul de la 6 septembrie de la Paris.

Cea mai mare realizare fiind împlinită, mai rămăneau de săvârșit altele, pentru a se putea socoti lucrarea deplină: înlăturarea rămășițelor feudale din relațiile agrare și politice dinlăuntru și a celor din raporturile internaționale. Sub presiunea opiniei publice progresiste din țară și străinătate, Cuza, în urma vizitei la Constantinopol, a obținut recunoașterea îndoitei alegeri și a întregirii Unirii prin unificarea instituțiilor politice: guvernele și adunările legislative. Putea deci anunța domnitorul, în proclamația sa din 11 decembrie 1861: „Români! Unirea este înfăptuită! Naționalitatea română este întemeiată! ... Alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie. Vă iubiți patria, veți ști dar a o întări! Să trăiască România!”. Din punct de vedere politic și constituțional nu mai existau de acum Moldova și Țara Românească, ci o singură țară, România. O altă zi de 24 ianuarie, cea din 1862, se înscrie cu litere strălucitoare în cartea de aur a neamului: primul parlament al României se deschidea la București, simbolizând Unirea definitivă, apariția pe scena istoriei a unui nou stat.

•

Unirea Principatelor și urmările acestei mari înfăptuiri au constituit o irezistibilă forță de atracție și pentru românii din Transilvania, care întrezăreau mai limpede apropierea împlinirii gândului de multă vreme urzit.

Al. Papiu-Ilarian, martor ocular și participant activ la evenimente, afirma că „românii din Transilvania numai la Principate privesc”, iar când a fost ales Cuza domn, entuziasmul acestora „era poate mai mare decât în Principate”. Cuza însuși nu era străin de această dorință. Acest înțeles l-au avut cuvintele sale adresate oștirii din tabăra de lângă Ploiești în vara anului 1859: „vă stă în mână ca, într-o zi, țara noastră să vă poată datori mărirea”. Era un consens între toți cei apropiați domnului de a nu scăpa nici un prilej de a acționa în această direcție. Asemenea gânduri și fapte întăreau și mai mult dorința și tendința de unire a românilor transilvăneni. Ele se manifestau când se juca *Hora Unirii* la serbările din Transilvania, în lecțiile de istorie și geografie ale profesorilor ardeleni, în poeziile ocazionale sau festive, în tablourile unor pictori, în împodobirea caselor țărănești cu portretul lui Cuza și în multe alte ocazii.

*

Împlinindu-se și cea de-a doua revoluție, Unirea Principatelor și formarea României moderne, mai trebuia înfăptuită și a treia, independența României. Aceasta este pregătită vreme de un deceniu și jumătate, zi de zi, prin progresele înregistrate în toate domeniile de noul stat român, prin eforturile conjugate ale poporului. Când o nouă conjunctură internațională s-a dovedit favorabilă, creată ca urmare a mișcărilor de eliberare a popoarelor balcanice și a războiului ruso-turc, independența este proclamată. O voia burghezia radicală, care, prin presă, pregătea opinia publică în acest sens. O propagau cercurile muncitorești și socialiste, care mobilizau muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea la lupta pentru independență. Curentul cuprinde tineretul universitar din București și Iași. Este susținut efortul pentru independența României de intelectualitatea română — mai însemnată sau mai modestă — din Transilvania, prin presă, întruniri, societăți și asociații. Voiau cucerirea independenței mai ales soldații, dorobanți și roșiori, care — după spusele unui participant activ la evenimente — erau atît de voioși încît credeau că nimic nu le va putea rezista.

Evenimentele au dezmințit această credință, nu însă și curajul și eroismul ostașilor români. Declarația de război a Rusiei și înaintarea oștilor sale spre Dunăre au fost urmate de răspunsul nehibzuit al guvernanților turci, care, fără temeii, au săvîrșit acțiuni de vădită ostilitate față de România. Concluzia nu putea fi decît una singură: Poarta otomană începuse războiul fără a-l fi declarat pe cale diplomatică. Măsurile se impuneau neîntîrziat. Și ele au fost luate. Ratificarea convenției româno-ruse de către corpurile legiuitoare a avut loc la 16 aprilie 1877. Camera deputaților din București votează o moțiune la 29 aprilie care proclamă starea de război cu Imperiul turcesc, recomandînd guvernului de a nu ocoli nici un efort și de a lua toate măsurile necesare pentru a apăra și asigura existența statului român, în așa fel ca, la viitorul tratat de pace, România să aibă o poziție politică bine definită și ca națiunea independentă să-și poată împlini misiunea sa istorică. Proclamarea de fapt a independenței prin moțiunea Camerei a fost săvîrșită la 9 mai 1877,

cînd Adunarea deputaților votează cu 79 voturi și 2 abțineri următoarea moțiune: „Camera, mulțumită de explicările guvernului asupra urmărilor ce a dat votul ei de la 29 aprilie anul curent;

Ia act de rebelul între România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacarea lor oficială“.

Un nou stat independent se înscria pe harta politică a Europei. Un stat care dovedise de foarte multe ori că e vrednic să-și cucerească independența și care va dovedi că e tot atît de vrednic să și-o apere. Botezul focului a început curînd după marele act istoric. Întreaga țară era alături, cu tot entuziasmul și cu toată hotărîrea de a nu socoti de prisos nici o jertfă. Țara aceasta nu se oprea însă la linia Carpaților. Cuprindea deopotrivă și Transilvania. Și pe bună dreptate, deoarece nu exista nici o deosebire de o parte și de alta a munților în acele zile hotărîtoare: nici în ce privește entuziasmul, nici ajutoarele de toate felurile și nici chiar participarea la război. Românii trebuie să se bată pentru onoarea steagului românesc, afirma „Gazeta Transilvaniei“ de la Brașov la mijlocul lunii iulie, dînd asigurări cu glas tare că „dorințele cele mai bune și cele mai fierbinți ale fraților voștri de dincoace de Carpați vă acompaniază“. Apărarea independenței a cerut însă jertfe grele. Oastea română, răspunzînd chemării marelui duce Nicolae, trece Dunărea. O parte se îndreaptă spre Plevna și spre redutele înconjurătoare de la Grivița, alta spre Rahova. Au fost lupte grele, zile în șir, cu mii de morți și răniți de amîndouă părțile. Soldații români care-și deschiseră drum, strecurați prin plumbi și săbii, roiau mereu, răsăriți ca din pămînt, cucerind cu jertfe grele cele mai mari izbînzii din acel sector. Aceste victorii au fost hotărîtoare pentru soarta Plevnei.

Putea, cu deplină îndreptățire, anunța Mihail Kogălniceanu, ministrul de externe, cabinetelor europene că România, după ce s-a proclamat independentă, a participat la războiul împotriva Imperiului otoman, atît pentru a rezolva cu armele diferendele cu Înalta Poartă, cît și pentru a dovedi lumii că aspirațiile sale sînt pe deplin întemeiate, că independența pe care și-o proclamase a plătit-o cu cel mai prețios singe, că felul cum a participat la război, jertfele și curajul, toate dovedesc în chip elocvent atît voința, cît și capacitatea de a-și trăi propria viață pe picior de egalitate în marea familie europeană.

Voința și capacitatea de care vorbea ministrul de externe au fost dovedite pe deplin și de unitatea conștiinței naționale, demonstrată și de data aceasta, ca și în toate prilejurile însemnate, între toți românii. Numeroși tineri din Brașov, Făgăraș, Sibiu, Orăștie, Hunedoara, din Banat, de pe Tîrnave și din Munții Apuseni, alții din Bucovina și-au părăsit îndeletnicirile și au alergat cu însuflețire peste Carpați, pentru a-și vădi vrednicia în lupta pentru independența României, socotită deopotrivă și țara lor. Entuziasmul, demonstrațiile și manifestațiile din diferite orașe, la București, la Ploiești și în altele, ocazionate de sosirea voluntarilor ardeleni și bucovineni, luată asemenea amploare încît au provocat intervenția Ministerului de Externe al Austro-Ungariei pentru extrădarea voluntarilor, ceea ce, firește, nu s-a întîmplat.

Colectele de bani, îmbrăcăminte, încălțăminte, medicamente, hrană pentru răniți s-au întins în cele mai depărtate orașe și sate, numărul celor consemnate în documente numai întrecând cifra de 400, iar sumele adunate depășind 125000 de franci aur. Peste tot, intelectuali, muncitori, țărani, meseriași, tineri și vîrstnici, bărbați și femei desfășurau o activitate entuziastă, animați de sentimente umanitare, dar și de „legătura de sînge în care sîntem cu frații noștri cei de dincolo de Carpați” — cum declara manifestul românilor sălăjeni. Amploarea acțiunilor exprimate sub felurite forme a zădărnicit încercările oficialității de a le opri. Intră în arenă cele mai încercate condeie și cele mai respectate voci. Se ridică la înălțimea momentului, ca și, de atîtea alte ori, aceea a prestigiosului Nestor al presei române, George Barițiu, care declara în „Gazeta Transilvaniei” că „femeile române vor merge înainte, cu pași siguri, pe calea ce le arată inima lor, voința națională și exemplul Europei luminate, disprețuind orice metehne ale tiraniei și egoismului ucigător de patrie”. Procesul de presă intentat „Gazetei” și redactorului ei a fost folosit ca un bun prilej de manifestare a solidarității naționale, după cum a fost folosită în același scop bravura ostașilor români și mai ales căderea Plevnei, sărbătorită prin entuziaste manifestări populare la Brașov, Sibiu, Blaj, Gherla, Năsăud, Beiuș, Arad etc. Erau tot atîtea ocazii de a demonstra că e „o cauză generală română cauza ostașului român”, iar „victoria lui e a întregii națiuni”.

*

Independența României a constituit unul din factorii stimulatori de prim ordin în potențarea și mai mult a luptei pentru drepturi naționale pe seama românilor din Imperiul austro-ungar și, implicit, pentru unitatea politică a poporului român. Memoriile înaintate Curții imperiale de la Viena între 1881 și 1892, publicarea lor în presă și traducerea lor în diferite limbi de mare circulație erau completate cu altele, adresate de-a dreptul opiniei publice europene. Și unele și altele au prilejuit manifestări puternice de solidaritate a opiniei publice din România cu cauza românilor subjugăți. Ziare, care prin titlul lor semnificau un program, apar în acest timp: „Dacia viitoare”, „Emanarea”, „Carpații”, „Unitatea națională”, „România iredentă”, „Națiunea”, „La Roumanie” etc. „Liga culturală”, ce-și începe activitatea la 24 ianuarie 1891, grupînd în jurul ei personalități politice și culturale de prestigiu, desfășoară o activitate neobosită, iar conducătorii ei nu scapă nici un prilej de a afirma necesitatea unirii. Partidul Național Român din Transilvania, unificat la 1881, este recunoscut ca exponent legitim al românilor din monarhia dualistă.

Toate pregăteau acțiunea memorandistă din anii 1892—1894 de încincită însemnătate: a dezvăluit cu curaj racilele de care suferea Imperiul austro-ungar, a răscolit cu putere nemulțumirile populare, a prilejuit o solidaritate impresionantă de o parte și de alta a Carpaților, a demască în fața Europei politica de opresiune față de națiunile nemaghiare, prilejuind protestul unor

personalități proeminente (Emil Flourens, Georges Clemenceanu, Ernest Lavissee, Emile Picot, Giosuè Carducci, François Mistral, Émile Zola etc., etc.) și a determinat o și mai strânsă colaborare a acestor națiuni. A lipsit puțin să nu izbucnească o nouă revoluție în mai 1894, cu ocazia procesului frunțașilor politici români, autorii memorandumului înaintat împăratului, dar în același timp adresat și lumii întregi. Poporul era atât de agitat în sate și orașe, pe străzile Clujului — orașul unde a avut loc procesul —, solidaritatea cu memorandiștii atât de puternic manifestată pînă în cele mai depărtate sate, încît era așteptat doar conducătorul îndrăzneț care să adreseze chemarea. Lipsa acestuia și intensificarea măsurilor represive (concentrarea armatei în locurile socotite mai primejdioase, sporirea jandarmeriei) au fost cauzele neizbucnirii revoluției.

Întemnițarea memorandiștilor și interzicerea Partidului Național Român n-au fost în stare să pună stavilă mișcării. Dimpotrivă, mișcarea protestatară ia proporții, asociindu-se și unele personalități progresiste maghiare. Naționalitățile oprimate au tras unele concluzii din ultimele întâmplări. Astfel, organizarea coordonată a acțiunilor devenise o necesitate stringentă. De aici Congresul naționalităților întrunit la Budapesta în august 1895 și hotărîrea de a acționa unit față de Curtea de la Viena și de opinia publică europeană.

Mișcarea memorandistă își dezvoltă însemnătatea atât pentru vremea desfășurării ei, cît și pentru deceniile viitoare. Cauza poporului român din monarhia habsburgică a fost îmbrățișată de întreaga națiune română; granițele politice ale vremii dispar în fața solidarității impresionante a totalității națiunii. Iar prin ecoul stîrnit în străinătate, problema românilor din Transilvania și în general a națiunilor oprimate ia amploare europeană. Mișcarea memorandistă a demonstrat, în același timp, falimentul politicii memoriilor adresate împăratului și a dezvoltat totodată criza adîncă a regimului dualist.

Înlăturarea acestui regim, care se mai menținea doar prin forța armatei, prin jandarmerie și prin administrație, impunea continuarea luptei prin diferite mijloace. Alte căi se cuveneau urmate, alte metode folosite, altă atitudine adoptată. Era necesară o activitate cultural-politică mai intensă, o atitudine mai intransigentă și o colaborare cu celelalte naționalități mai bine organizată. Se cerea cu necesitate revizuirea tacticii de luptă a românilor din Monarhia dualistă, reinviată activitatea politică parlamentară, pentru a dezvoltă chiar în sînul parlamentului sistemul opresiv. Generația tînără își manifestă voința de a se arunca în vîltoarea luptei politice. Unii dintre reprezentanții burgheziei își dau seama de importanța politică a clasei muncitoare, străduindu-se pentru închegarea unei colaborări organizate în vederea smulgerii unor reforme democratice: votul universal, reforma agrară și drepturi pentru muncitorime.

O nouă etapă se inaugurează în 1905: reluarea activității parlamentare și înființarea secției române a Partidului Social-Democrat. Colaborarea dintre reprezentanții burgheziei și ai clasei muncitoare este tot mai frecvent manifestată în jurul problemelor cu caracter democratic: votul universal, egalitate în drepturi a naționalităților, folosirea limbii acestora în școală, administrație și justiție, dreptul de întrunire și asociere, împrăștierea țăranilor, drepturi

pentru muncitorime și dreptul de autodeterminare a popoarelor ca o condiție primordială a unirii Transilvaniei cu România. Activitatea social-politică era întregită de mișcarea cultural-națională, care cunoaște o eferescență deosebită în primul deceniu al secolului al XX-lea, atât în Transilvania, cât și în România, cu obiective identice (îndeosebi în 1905 — serbările de la Sibiu cu prilejul aniversării a 18 secole de la cucerirea Daciei de romani, 1906 — expoziția jubiliară de la București, 1909 — semicentenarul Unirii Principatelor, 1911 — serbările de la Blaj prilejuite de semicentenarul „Astrii” etc.).

Asemenea tendințe n-au putut fi stăvilite și abătute de la drumul lor nici prin măsurile de înăsprire a opresiunii (politice, economice și culturale) și nici prin tratativele unor reprezentanți ai Partidului Național Român cu guvernul maghiar și cu Curtea de la Belvedere a principelui moștenitor Franz Ferdinand. Dimpotrivă, activitatea tinerilor radicali, sprijiniți de secția română a P.S.D. și de cea mai mare parte a opiniei publice, impulsionează și mai mult mișcarea pentru drepturi democrat-burgheze și pentru autodeterminare.

Cînd, ca urmare a accentuării contradicțiilor dintre puterile capitaliste, izbucnesc războaiele balcanice (1912—1913) și România acționează independent de puterile centrale, românii din Imperiul austro-ungar își manifestă cu curaj și îndrăzneală tendințele de autodeterminare și de unire cu România, prin presă, conferințe, întruniri publice. Această dorință și voință nu poate fi împiedicată de izbucnirea războiului mondial, dezlănțuit de puterile imperia-liste. Nici mobilizarea și trimiterea pe frontul de luptă a sutelor de mii de tineri sau rechiziționarea bunurilor țărănimii, nici înăsprirea opresiunii naționale sau întemnițarea unui însemnat număr de intelectuali, muncitori și țărani nu mai erau în stare să oprească mersul evenimentelor.

Perioada celor doi ani de neutralitate a României (1914—1916) a fost folosită de forțele patriotice pentru pregătirea momentului ce se întrevădea acum mai limpede la orizont. Un rol însemnat în desfășurarea în acest sens a evenimentelor l-au avut emigranții români ardeleni așezați în România, în frunte cu O. Goga și V. Lucaciu, care au desfășurat o activitate neobosită prin presă, conferințe, în fruntea „Ligii culturale”, care se transformă acum în „Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor”. Schimbarea programului, alegerea lui Lucaciu ca președinte al ligii, programul ei, care se concentrează de fapt asupra problemei celei mai mari, au adunat în jurul ligii cele mai însemnate personalități culturale și politice ale vremii, peste deosebirile de apartenență politică de partid. Formarea, din tineri ardeleni fugiți în România, a unei legiuni de voluntari sporea și mai mult semnificația strădaniilor. Presa din Transilvania și unii fruntași politici ardeleni se simt încurajați în refuzul lor de a semna declarații de fidelitate, pretinse de guvernanții maghiari, anulînd valoarea celor smulse prin mijloace silnice.

Intrarea României în război, la sfîrșitul lunii august 1916, a sporit și mai mult nădejtile în apropierea ceasului realizării unității politice, deoarece poporul român nu a participat la acest război cu intenții de cotopire și anexiuni teritoriale, ci cu dorința realizării dezideratului unității statale. Intrarea

armatei române în Transilvania a stîrnit un mare entuziasm și o mare nădejde. Acestea n-au putut fi înăbușite prin dramaticele întîmplări din toamna anului 1916 și din anul 1917, cînd cea mai mare parte a teritoriului României a fost ocupată de armatele puterilor centrale, cînd noi măsuri represive au fost luate împotriva românilor ardeleni, cînd alte declarații de fidelitate au fost smulse frunțașilor politici. În aceste vremuri de restriște, vocile prestigioase ale unor personalități culturale și politice din România și din țările Antantei, rezistența la presiuni a unor neînfricați patrioți ardeleni și mai ales credința tare a poporului, a soldaților, fii ai aceluiași oameni simpli cei mai mulți, au constituit temelia puternică a învingerii greutăților.

Cea dintîi manifestație și proclamație oficială, adresată popoarelor, guvernelor și presei de pretutindeni, cu privire la hotărîrea de unire a provinciilor subjugate a fost cea de la Darnița, din imediata apropiere a Kievului. În numele celor 13 000 de voluntari români, foști prizonieri din armata austro-ungară, *Proclamația-manifest* din 26 aprilie 1918 de la Darnița, întărită prin 500 de semnături, aducea la cunoștința lumii hotărîrea voluntarilor de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară în una și nedespărțită Românie liberă și independentă, clădită „pe bazele celei mai înaintate democrații”. Sosirea la Iași, în 8 iunie 1917, a primelor detașamente de voluntari cu scopul de a se integra armatei române, refăcută și pregătită pentru noi jertfe spre apărarea țării, manifestațiile prilejuite cu ocazia depunerii jurămîntului au avut o semnificație ce n-a scăpat contemporanilor, după cum tot atît de semnificative au fost și participarea batalioanelor de voluntari ardeleni și bănățeni și jertfele acestora în marile bătălii victorioase (din luna august 1917) de la Mărăști, Mărășești și Oituz, unde au fost înfrînte armatele germane de sub comanda mareșalului Mackensen.

Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie din Rusia, principiile de egalitate și autodeterminare a popoarelor, proclamate de tînărul stat sovietic, înfrîngerea armatelor puterilor centrale pe diferite fronturi de luptă sporesc nădejtile națiunilor oprimate și încurajează lupta acestora pentru întregire națională. Muncitori, soldați, țărani din toate țările europene sînt cuprinși de greve, revolte și mișcări. Cele două categorii de revendicări: social-politice — drepturi democrat-burgheze, salarii și condiții de muncă mai bune, pace și dreptate pentru cei mulți — și naționale — dreptul la autodeterminare și unitatea de stat — se contopesc. Pacea de la Brest-Litovsk, din 3 martie 1918, impusă de puterile centrale Rusiei sovietice, lovită din toate părțile prin acțiunile conjugate ale țărilor capitaliste, și pacea înrobitoare de la Buftea-București, din 5 martie — 8 mai 1918, impusă României slăbite și izolate, nu au avut decît valoarea efemeră a ultimelor eforturi cotropitoare ale Triplei Alianțe.

În pofida acestui „succes” aparent, puterea armată și coeziunea internă a Imperiului austro-ungar erau puternic zdruncinate. Mișcările cu caracter social și național dinlăuntru, înfrîngerile de pe fronturile de luptă și activitatea emigranților în țările Antantei și în Statele Unite ale Americii grăbesc dezastrul general. Din foștii prizonieri de război ardeleni și bănățeni se con-

stituie legiuni de voluntari în Franța și Italia, care cer cu insistență intrarea în acțiune pentru a contribui și ei la înfrîngerea puterilor centrale și la realizarea unității național-politice. Congresele reprezentanților națiunilor oprimate, întrunite în primăvara și vara anului 1918 în diferite orașe din țările Antantei, presa acestora și activitatea desfășurată în Franța, Italia, Anglia și Statele Unite au reușit să creeze o opinie publică favorabilă unității statale a cehoslovacilor, iugoslavilor, polonezilor și românilor. Oameni de cultură și oameni politici sprijină cauza unității popoarelor respective. Guvernele țărilor Antantei se declară în mod oficial împotriva menținerii Austro-Ungariei și în sprijinul unității naționale a popoarelor din acest imperiu.

Constituirea, în toamna anului 1918 (6 septembrie), la Paris, a Consiliului Național Român, transformat peste o lună în Consiliul Național al Unității Române, sub președinția lui Take Ionescu, avînd ca vicepreședinți pe ardelenii Vasile Lucaciu și Octavian Goga și pe Constantin Angelescu și Jean Florescu, recunoașterea consiliului din partea guvernelor Antantei ca reprezentant politic oficial al tuturor românilor semnifică recunoașterea pe plan internațional a îndreptăririi unirii.

În asemenea conjunctură, voința de unire a transilvănenilor se manifestă în acțiuni concrete. Organizați într-un comitet național, aceștia se întrunesc la Iași, în 6 octombrie 1918, într-o „adunare națională”, formulîndu-și declarația de a se constitui într-un stat unitar liber.

Conferința comitetului central al Partidului Național Român din Transilvania și Ungaria, întrunită la 12 octombrie la Oradea, oficializează toate manifestările și acțiunile de pînă atunci, cuprinzîndu-le într-o hotărîre de însemnătate istorică: pe temeiul dreptului firesc al fiecărei națiuni de a dispune și hotărî singură și liberă de soarta sa, națiunea română își arogă dreptul „să hotărască singură așezarea sa printre națiunile libere” și să stabilească legături cu celelalte națiuni libere, să fie reprezentată la congresul de pace de reprezentanții săi, aleși de propria adunare națională. Hotărîrea declara nule și fără valoare toate hotărîrile și acordurile luate și încheiate fără aprobarea organelor alese de adunarea națională a românilor. Hotărîrea de la Oradea, prin proclamarea dreptului de autodeterminare a națiunii române, are valoarea unei declarații de despărțire a teritoriilor locuite de românii din Imperiul austro-ungar. Însemnătatea hotărîrii sporește și mai mult prin faptul că a fost sprijinită de declarațiile din ziua următoare, 13 octombrie, ale muncitorimii române, care, prin glasul autorizat al reprezentanților săi, pretindea pentru români „dreptul de liberă dispunere asupra sorții lor”, în sensul că „ei singuri să-și hotărască forma de stat în care vor să trăiască”. Cele două hotărîri, prin identitatea punctelor de vedere, dovedesc clar că formula autodeterminării popoarelor era singura justă în condițiile vremii.

Hotărîrea de autodeterminare a națiunii române, citită în ședința din 18 octombrie 1918 a parlamentului de la Budapesta, a produs o puternică impresie asupra opiniei publice din întreaga monarhie, asupra celorlalte națiuni oprimate și un mare entuziasm asupra românilor de pretutindeni, din Transilvania și România și asupra celor din străinătate. A contribuit

într-un grad superior la grăbirea procesului de lichidare a unui regim despotic și agresiv, la dezmembrarea Imperiului austro-ungar. Consiliile naționale ce iau ființă peste tot: în Cehia și Slovacia, în Slovenia și Croația, în Ungaria, Galiția, Transilvania, preiau puterea politică. Armata, cuprinsă de nemulțumiri și de revolte, nu mai ascultă de autorități. Țărănimea și muncitorimea, nemulțumite din cauza opresiunii burgheziei și moșierimii și a comportamentului reprezentanților acestora, îi alungă, făcându-și singure dreptate. O adevărată revoluție cu caracter burghezo-democratic cuprinde țări și provincii, popoare și națiuni.

Aspirațiile de unitate național-politică se realizează rînd pe rînd: la 28 octombrie este proclamată independența Cehiei, iar peste două zile unirea Slovaciei cu Cehia; tot la 28 octombrie se hotărăște unirea Galiției cu statul polonez; la 29 octombrie se proclamă statul iugoslav independent.

Românii din Transilvania, la rîndul lor, se străduiesc să realizeze hotărîrea de la Oradea din 12 octombrie. Un sfat național se formează la 28 octombrie la Cluj, care, printr-o proclamație, cheamă pe oameni la arme pentru unirea tuturor românilor. Cu o zi mai tîrziu, la 29 octombrie, prizonierii români din Rusia, constituiți într-un corp de voluntari la Celiabinsk, aduc la cunoștința lumii, printr-o proclamație, voința de unire cu România a provinciilor românești din Austro-Ungaria.

Evenimentele se desfășoară într-un ritm precipitat. La 28 octombrie România reintră în război, anulînd, astfel, tratatul de la Buftea-București, pe care, de altfel, nici nu-l ratificase. În aceeași zi se constituie Consiliul Național Român din Transilvania, format, pe bază de paritate, din 6 reprezentanți ai Partidului Național Român și din 6 ai Partidului Social-Democrat. Consiliul Național, cu sediul la Arad, va exercita timp de o lună guvernarea asupra teritoriilor locuite de români. Pe baza dreptului de autodeterminare, națiunea română își constituie propriile organe politice-administrative în locul celor vechi. Paza ordinii și a bunurilor oamenilor este încredințată Consiliului Național Militar și gărzilor naționale județene și comunale, formate din țărani, muncitori și intelectuali. În multe locuri, în gărzile naționale românești s-au încadrat și tineri maghiari și sași, după cum aveau o compoziție mixtă și unele consilii naționale județene și comunale. Entuziasmul manifestat cu prilejul constituirii consiliilor și gărzilor naționale a însemnat cea mai concludentă dovadă cu privire la voința unanimă a poporului român de a-și lua soarta în propriile mâini și de a-și hotărî viitorul după veacuri de opresiune națională și socială. Prin preluarea administrației și asigurarea ordinii de către națiunea majoritară se repara o nedreptate multiseculară.

Se desfășura penultimul act al unui îndelungat proces istoric, a cărui împlinire se apropia cu pași grăbiți. Poporul român, înstăpînîndu-se asupra puterii, înțelegea să acorde libertăți și drepturi egale tuturor naționalităților conlocuitoare. Toate dispozițiile Consiliului Național Român și ale Consiliului Militar, adresate consiliilor și gărzilor naționale județene și comunale, toate textele jurămîntului prestat cu prilejul înființării consiliilor și gărzilor naționale afirmă subliniat asemenea principii democratice. Astfel, poporul

român, în acele împrejurări hotărîtoare pentru viitorul său, a declarat și a dovedit, prin măsurile luate, că nu vrea să devină, din asuprit, asupritor.

Erau vremuri revoluționare, răsturnătoare de rînduiri politice, sociale, economice, administrative, culturale învechite. Puterea revoluției se sprijinea pe mișcările maselor populare. Muncitorimea are inițiativa, prin mișcările din prima jumătate a lunii noiembrie din numeroase orașe și centre muncitorești. Pe lângă problemele social-economice, revendicările muncitorimii cuprind și revendicări național-politice, dreptul la autodeterminare și la unitate națională a popoarelor. Țărănimia îi urmează exemplul și sub influența soldaților întorși de pe front. Mișcări și răscoale locale împotriva moșierilor, autorităților (notari, prim-pretori), împotriva jandarmilor încep în Banat și se răspîndesc în toată Transilvania. Ca și în cazul mișcărilor muncitorești, tot astfel și în al celor țărănești, caracterul social se împletește cu cel național. Revendicările țărănimii pentru pămînt și alungarea moșierilor și autorităților, în mare majoritate maghiare, și înlocuirea acestora cu români aveau și caracter social, și național în același timp, iar dorința de unire cu România, exprimată în numeroase ocazii în luna noiembrie, confirma și mai limpede gîndurile țărănimii. Procesul de destrămare a vechiului regim nu mai putea fi împiedicat de măsurile represive organizate în mai multe locuri de moșierime cu ajutorul jandarmeriei și al unor gărzi induse în eroare și ațîțate de propaganda naționalistă a burgheziei.

Revoluția burghezo-democratică se desfășura fără oprire. Manifestările de autodeterminare și de unire cu România cuprind satele, centrele muncitorești și orașele din Transilvania, cuprind studențimea universitară; unirea este susținută în străinătate de „Consiliul Național al Unității Române”. Cercurile oficiale din țările Antantei, convinse de necesitatea dezmembrării Austro-Ungariei și a formării statelor naționale unitare, susțin cu hotărîre aceste principii.

Sub impulsul evenimentelor interne și externe, hotărîrea de unire a provinciilor locuite de români domină gîndurile tuturor românilor, peste deosebirile sociale și de clasă.

Consiliul Național Român din Transilvania, numit și Sfat Național, printr-o notă ultimativă redactată de Vasile Goldiș și adresată Consiliului Național Maghiar și guvernului revoluționar maghiar, declară preluarea efectivă a „puterii depline de guvernare asupra teritoriilor locuite de români”, pe baza dreptului de „liberă dispozițiune a neamurilor”. Libera dispozițiune însemna hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România, susținută și de muncitorimea română, întrunită în adunări în mai multe orașe și centre muncitorești, care pretindea ca, „nu numai o clasă, ci întreaga națiune să fie eliberată, iar unirea să se facă cu România”, care „să pornească pe drumul democrației celei mai largi”. Aceste principii au stat la baza discuțiilor laborioase, de două zile (13—14 noiembrie), dintre reprezentanții Consiliului Național Român și ai Consiliului Național și guvernului maghiar. Aceste principii fiind incompatibile cu vederile reprezentanților maghiari, care ofereau doar soluții provizorii de organizare cantonală, după sistemul elve-

țian, reprezentanții românilor declară că „națiunea română pretinde cu tot dreptul independența sa de stat și nu admite ca acest drept să fie întunecat de rezolvări provizorii“, garantînd recunoașterea tuturor drepturilor pe seama minorităților.

Statornicite principiile și calea de urmat, se impuneau cu necesitate grabnică măsurile concrete spre realizarea acestora. O adunare națională era chemată să-și spună cuvîntul. O adunare care „să întruchipeze în mod cît se poate de demn și norocos toate straturile națiunii noastre democratice“. La 20 noiembrie este convocată, pentru 1 decembrie 1918, marea Adunare națională la Alba-Iulia, oraș cu mari rezonanțe în istoria poporului român: capitala uneia din cele trei provincii ale Daciei romane, centrul statului unificat la 1600 de Mihai Viteazul, locul martiriului conducătorilor marii răscoale populare din 1784, Horea și Cloșca, orașul unde a fost întemnițat și maltratat eroul revoluției din 1848, Avram Iancu.

La Adunarea de la Alba-Iulia urmau să participe 1 228 de delegați oficiali: aleșii cercurilor electorale, reprezentanții Partidului Social-Democrat, reprezentanții bisericii, ai societăților culturale, economice și studentești, ai reuniunilor de femei, meseriași și învățăturești, ai școlilor de toate gradele, ai gărzilor naționale. Erau reprezentate toate clasele și păturile sociale, toate instituțiile culturale, economice și bisericești. Caracterul democratic al acestei „istorice adunări“ — cum o caracterizau pe drept cuvînt organizatorii ei — sporea și mai mult prin participarea poporului în număr cît mai mare, de la orașe și sate, țărani, muncitori, meseriași, intelectuali.

Cele zece zile dintre data convocării și data întrunirii Adunării naționale de la Alba-Iulia au fost cele mai entuziaste și mai emoționante din istoria românilor din Transilvania și chiar a întregului popor român. Nimeni și nimic nu mai putea înăbuși acest entuziasm, nu mai putea înfrînge această voință de a învinge toate piedicile.

Social-democrații își afirmă adeziunea lor la unirea Transilvaniei cu România, în schimbul unor garanții pentru muncitorime, declarîndu-și „acordul perfect“ pentru „unirea tuturor românilor“, garanția progresului și a fericirii. Reprezentanții progresiști ai sașilor se alătură acestor năzuințe, cerînd înlăturarea elementelor compromise și colaborarea cu românii prin recunoașterea dreptului de autodeterminare.

Statornicit acordul între reprezentanții poporului român, obținută adeziunea sașilor, zădărnice acțiunile diversioniste și dușmănoase ale burghezo-moșierimii maghiare prin acțiunile țărănimii și muncitorimii, pregătirea pentru noua adunare națională a românilor se desfășoară cu febrilitate. Adunările de alegere a delegaților la adunare, la care participă intelectuali, muncitori, meseriași și țărani, bărbați și femei, vîrstnici și tineri, au fost prilejuri de afirmare a patriotismului curat și a voinței nestrămutate de unire. Mandatul celor aleși era de a vota unirea într-o țară liberă și democratică. În localitățile cu populație mixtă participă la adunările de alegere a delegaților și maghiari și sași. Pe lângă delegații oficiali, alți numeroși țărani, muncitori, orășeni, intelectuali își manifestă hotărîrea de a participa la adunare.

Pentru a fi prezenți la hotărârile adunării, cu o săptămână înainte pornesc spre Alba-Iulia mulțimile din părțile mai îndepărtate. Cu căruțele, pe jos, cu trenul, cetele se îndreaptă spre orașul de pe Mureș, considerat atunci Mecca poporului român. În haine de sărbătoare, cu drapelul tricolor, însoțiți de cîntece naționale, mulțimile curg valuri-valuri din toate părțile, de pe toate văile și din Cetatea Munților.

Pe porțile cetății, unde cu 319 ani în urmă intrase triumfător Mihai Viteazul, în ziua de 1 decembrie se revărsa nestăvilit poporul într-o ordine impresionantă. O impresie adîncă a produs coloana de vreo 10 000 de muncitori mineri de pe Valea Jiului, conduși de președintele sindicatului Iosif Cizer. Se adunaseră pe cîmpul lui Horea din marginea cetății peste 100 000 de oameni. Cei 1 228 de delegați oficiali, la care se adaugă reprezentanții presei și cine s-a mai putut strecura, pătrund în sala ce se va chema de atunci a Unirii.

În această sală se vor desfășura lucrările oficiale sub îndrumarea unui prezidiu, în frunte cu președintele Partidului Național Român, octogenarul Gheorghe Pop de Băsești. Se perindă la tribună pentru a înfățișa voința de unire a românilor din Transilvania reprezentanții autorizați: Ștefan Cicio-Pop, președintele Consiliului Național Român, Vasile Goldiș, Iuliu Maniu, Iosif Jumanca. Unanimitatea celor prezenți subliniază, prin entuziaste manifestări, cuprinsul cuvîntărilor.

Cu un entuziasm de nedescris este aprobată hotărîrea de unire, discutată și definitivată în ziua premergătoare și citită în adunare de Vasile Goldiș: „Adunarea națională decretează unirea românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească și teritoriile locuite de ei cu România“. După această declarație principială, urmează unele precizări: teritoriilor respective li se rezervă autonomia provizorie pînă la întrunirea Constituintei, aleasă prin vot universal; se recunoaște deplina libertate și drepturi egale tuturor naționalităților conlocuitoare, de a se instrui, administra și judeca în limba proprie, de a face parte din corpurile legiuitoare și de a participa la guvernarea țării în proporția numărului lor; egalitate și libertate confesională; regim democratic în toate domeniile vieții publice; vot universal, direct, egal și secret pentru ambele sexe, de la vârsta de 21 de ani; libertatea presei, de asociere și întrunire; reforma agrară radicală; drepturi pentru muncitorimea industrială asemenea celor de care se bucură muncitorimea din cele mai avansate state industriale; asigurarea, de către Congresul de Pace, a dreptății și libertății pentru toate națiunile mari și mici deopotrivă; eliminarea războaielor ca mijloc de reglementare a raporturilor internaționale; instituirea unui Mare Sfat Național Român pentru conducerea afacerilor națiunii române din Transilvania și Banat, îndreptățit să reprezinte națiunea română față de toate națiunile lumii. În încheiere, adunarea națională a poporului român din Transilvania și Banat declară unirea acestor provincii românești cu România pentru „toate veacurile“.

Se săvîrșea, astfel, într-o atmosferă înălțătoare, prin chibzuința matură a unui popor pentru întia oară chemat a-și hotărî soarta, cel mai însemnat

act din istoria milenară, dramatică și eroică a poporului român. Lepădînd resentimentele și amărăciunile acumulate de veacuri, națiunea română se prezenta în fața lumii matură și hotărîtă, senină și chibzuită, dînd uitării, în acele clipe mărețe, suferințele îndurate, nedreptățile suferite, chemînd la marea sărbătoare pe toți cei cu care era sortit să trăiască și să muncească. Națiunea română se dovedea vrednică de marile răspunderi pe care și le asuma.

Adusă la cunoștința mulțimilor ce așteptară răbdătoare, ceasuri întregi, în zăpadă și lapoviță, de crainici vestitori, hotărîrea a fost primită cu tot entuziasmul de care era capabil un popor chemat pentru întia oară a-și rosti voința cu privire la viitorul său. A fost cea mai măreață manifestare a suveranității naționale, nu numai prin covârșitoarea mulțime participantă, ci și prin însuflețirea și demnitatea omenească. Hotărîrea de la Alba-Iulia, cele manifestate în același timp în alte sate și orașe de cei ce n-au putut participa la marile adunări cuprînd tot ce a frămîntat o națiune în veacurile de restriște, poava adîncă a trecutului și în aceeași măsură credința neclintită în adevărurile luminoase ale umanității.

Ceea ce a urmat în zilele și săptămînile următoare n-a fost decît consfințirea marilor hotărîri. Marele Sfat Național, compus din 150 de membri, adunarea legiuitoare a Transilvaniei și Consiliul Dirigent, alcătuit din 15 membri, guvernul provizoriu al acesteia au îndeplinit sarcinile guvernării provinciei pînă la unificarea definitivă a administrației. Cîrmuirea plină de răspundere a constituit o garanție și pentru viitorul naționalităților minoritare. De aceea sașii, întruniți într-o adunare la Mediaș, în 8 ianuarie 1919, recunosc în unanimitate unirea Transilvaniei cu România, declarîndu-și fidelitatea față de „noua patrie”. Aderă la hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România evreii, prin organizația lor politică. Își reafirmă hotărîrea și-și reinnoiesc adeziunea de unire sașii în alte adunări din vara anului 1919. În acest sens se pronunță și șvabii din Banat în adunarea de la Timișoara din 10 iulie 1919, pentru ca congresul, întrunit în acest oraș la 10 august, să-și exprime dorința ca Banatul să fie unit României.

În fața acestor manifestări puternice și repetate, reprezentanții puterilor aliate, întruniți în Congresul de Pace de la Paris, confirmă, prin tratate internaționale, hotărîrile împlinite de fapt.

La capătul unui lung proces, cu suișuri și coborîșuri, cu jertfe și sacrificii, cu bucurii și mihniri, a învins dreptatea popoarelor, care voiau să trăiască în state naționale unitare, mult mai propice pentru dezvoltarea lor în toate domeniile.